# Hvorfor stærk ateisme er sund fornuft

## Indhold


Introduktion ..... 1

Definitioner ..... 2

Fordomsfrihed og åbenhed ..... 2

Kravet om objektive beviser ..... 3

Sandsynlighed og objektiv sandsynliggørelse ..... 4

Subjektive indtryk er ikke beviser for noget som helst ..... 5

Ingen absolut sikker viden om det værende ..... 6

Ingen sikker viden om det ikke-værende ..... 7

Er fravær af beviser et bevis for fravær? ..... 8

Simplicitet og enkelhed ..... 8

Ekstraordinære påstande kræver ekstraordinære beviser ..... 9

Videnskabelige metoder ..... 9

Afslutning - det positive valg af virkelighed ..... 10


## Introduktion

Jeg skal i det følgende forsvare såkaldt ”stærk ateisme”, altså standpunktet at ”guder” ikke eksisterer – i hvert fald ikke ud over den ”eksistens” disse unægtelig har i sprogets og fantasiens verden.

For at præcisere dette er det selvfølgelig et krav, at ordet ”guder” nærmere defineres, om end det strengt taget ikke er a-teistens opgave, men derimod teistens. På trods af dette skal jeg gøre et hæderligt forsøg under afsnittet ”Definitioner”. Under samme afsnit gives ligeledes min definition af ”stærk ateisme”.

Jeg har forsøgt at opstille mine grundlæggende argumenter i uprioriteret punktform, med tilhørende uddybninger – indenfor rimelighedens grænser. Nogle af disse argumenter tangerer eller overlapper hinanden, og tilsammen udgør de efter min mening et solidt fundament for det, man kunne kalde sund fornuft.

Dertil er det efter min bedste overbevisning alle argumenter, som størstedelen af verdens befolkning langt hen af vejen vil acceptere som ”fornuftige” og ”rationelle” overordnet set – dvs. anvendt overfor størstedelen af tilværelsens elementer. For god ordens skyld skal jeg da også lige nævne, at jeg bestemt ikke er ophavsmanden til disse tanker. Jeg har blot, i al ydmyghed og beskedenhed, samlet dem som udgør min erkendelsesteoretiske position, hvis logiske konsekvenser leder lige ind i ”stærk ateisme”.

Dette lille skrift er på ingen måde ment som et videnskabeligt værk af nogen art, men som en overordnet indføring i årsagen til og rationalet bag min fraværende gudetro. Det er skrevet til eksistentielt tænkende mennesker, som gerne vil sætte sig ind i, hvorfor vi er en hel del mennesker, som med ro i sindet argumenterer for, at guder ikke eksisterer.

# Hvorfor stærk ateisme er sund fornuft

## Definitioner

Først og fremmest skal det afgøres hvad "guder" er for en størrelse i denne sammenhæng. I den anvendte betydning henviser ordet til metafysiske væsener (eller entiteter), så som: *Xenu, Zeus, Shiva, Baal, Anubis, Ra, Afrodite, Vishnu, Ganesh, Ares, Thor, Odin, Jupiter, Isis, Xipe Totec, Kanaloa, Poseidon, Atlas, Thi, Pele, Olorun, Horus, Oxala, Eng'Kai, Ka'gen, Frig, Xango, Venus, Marduk, Geb, Bast, Serapis, Mithras, Allah, Satan/Djævelen, Treenigheden (Gud/ Faderen/ Herren/ Ordet/ Jahve/ Jehova, Sønnen/ Jesus Kristus/ Messias/ Menneskesønnen og spøgelset Helligånden*), samt de tusindvis af lignende gudeforestillinger og -billeder som mennesket har dyrket, tilbedt og underkastet sig, så længe vor (evolutionsmæssigt set) forholdsvis nyudviklede bevidsthed har været i stand til dette.

En klassisk og typisk guddom, som defineret af religiøse, er immateriel, omnipotent (almægtig), omnipresent (allestedsnærværende), omniscient (alvidende) og, i monoteistiske retninger, oftest benevolent (algod). Dertil besidder dette "væsen" personlige og menneskelignende karakteristika, følelser og intentioner; vi taler ikke blot om "den første årsag" eller "den årsagsløse årsag", men ligefrem om en bagvedliggende vilje - en "kognitiv bevidsthed". Jeg hentyder generelt set både til polyteistiske og monoteistiske retninger (teisme), herunder nutidens dominerende trosretninger, samt alle historiske (inklusiv panteisme og deisme) – tja, formentlig også fremtidige menneskelige "gude-opfindelser"… For jeg er desværre ikke i tvivl om, at vi fortsat vil se nye (mere eller mindre fantasifulde) religioner vinde frem i menneskenes sind.

Dernæst skal jeg uddybe hvad der ligger i "stærk ateisme". Stærk ateisme er holdningen, at vi med sindsro kan forsvare standpunktet, at "gude-væsener" så som de ovenfor nævnte, slet ikke eksisterer. Stærk ateisme tager som oftest udgangspunkt i den erkendelsesteoretiske position, at antagelser om *det værende*, vor omkringværende verden, skal underbygges af eksempelvis erfaring, logik og omhyggelige undersøgelser. Til forskel fra "den svage ateist" (eller agnostikeren), som basalt set holder sig til udtalelsen "jeg tror ikke på guder", kan den stærke ateist sige: "det er sund fornuft at antage, at guder ikke eksisterer", eller for mit vedkommende: "jeg kan sige, at guder ikke eksisterer, med samme sikkerhed som jeg ved, at nisser ikke eksisterer". Jeg skal med det samme sige, at den stærke ateist ikke dermed hårdnakket påstår, at vedkommende hverken kan eller skal modbevise rigtigheden af diverse gudeforestillinger, en gang for alle; men mere om alt dette nedenfor.

## Fordomsfrihed og åbenhed

Vort udgangspunkt bør være så dogme- og fordomsfrit som overhovedet muligt når vi opsøger "sandheden" eller lidt mere beskedent: viden om verden. Vi skal afskaffe så mange forstokkede læresætninger (dogmer) og forudfattede meninger som overhovedet muligt på denne rejse – og det inden vi tager de første spæde skridt. Vi kan starte med et slags nulpunkt, en "tabula rasa" (ren tavle), og derfra opbygge et så solidt verdensbillede som muligt, fra grunden, med så lidt "tro" og så få ubegrundede antagelser, som overhovedet muligt. Kort sagt skal vi gå fra erkendelsen "jeg lever", eller gerne "vi lever", til spørgsmål som: "hvad eksisterer yderligere?" og "hvordan hænger verden sammen?". Jeg skal ikke her komme ind på "omverdensproblemet" i detaljer, men fra den grundlæggende antagelse, at vi selv eksisterer, at andre eksisterer, samt at omverdenen eksisterer, derfra kan vi komme ret langt med lidt sund fornuft. Vi har simpelthen brug for en tilpas skeptisk holdning og velovervejede fremgangsmetoder i forhold til hvad vi godtager som værende "sandhed".

Vi skal i denne proces være tilpas åbne for nye beviser, ideer, teorier og hypoteser; dog uden at være decideret godtroende eller naive og derved sætte vores samlede verdensbillede og virkelighed på spil; altså uden ukritisk at gå på kompromis med det vi hidtil har erfaret og tillært os. Det er denne fine balance i skepticismen, som Carl Sagan (1934-1996) talte om i "The Burden of Skepticism" (1987):

”*Det forekommer mig, at det der er brug for, er en udsøgt balance mellem to modsatrettede behov: den højst skeptiske gransken af alle hypoteser som serveres for os, og på samme tid en stor åbenhed overfor nye ideer. Hvis du kun er skeptisk, så kommer ingen nye ideer igennem dig. Du lærer aldrig noget nyt. Du bliver en sær gammel person overbevist om, at dumhed regerer verden (om end der selvfølgelig er meget som understøtter dette). På den anden side, hvis du er åben over i det godtroende og ikke besidder et gram skeptisk sans i dig, så kan du ikke adskille de brugbare ideer fra de ubrugelige*.”

Selvfølgelig kan vi tage fejl, det er en del af den åbne og relativt fordomsfri videnskabelige proces og metode, men én ting er sikkert: der findes ingen lette ”genveje” til sikker viden om verden. Det jeg kalder ”sikker viden om verden” er velbegrundet viden om verden – og erfaringen viser, at den slags viden er langt bedre at smide sine surt optjente sparepenge efter, end ”viden” opnået ved hjælp af ”blind” tro (”blind” fordi der er tale om ubegrundede eller yderst ringe underbyggede antagelser).

Modsat de troende, kan rationelle og skeptiske personer faktisk overbevises om, at de tager fejl – det kræver blot beviser og holdbare argumenter. De fleste troende vil hævde, at de allerede kender ”sandheden” om universet (dets opståen, mening osv.), og at ”gud(er) er svaret” – men det svarer til, at man på det eksistentielle plan indleder med, at lukke helt ned for åbenheden (hvilket selvsagt er et ret skidt udgangspunkt hvis man vil blive klogere på verden). Og så har de en misforstået kæphest som de ynder at skamride, nemlig kontra-spørgsmålet: ”kan du måske modbevise guds/gudernes eksistens?” – men med en anelse forstand på hvad der overhovedet kan (mod)bevises vil man vide, at det er umuligt positivt at tilbagevise antagelser indenfor så stort et domæne, som ”det værende” er – kravet er med andre ord uberettiget. Man skal dog blot bede dem modbevise eksistensen af nisser, eller usynlige lyserøde enhjørninger, så plejer de at forstå sammenhængen. Nogle gange skal man mærke absurditeter på ens egen krop før man forstår dem.

Bemærk således, at hvis en eller anden religiøs er i stand til, at løfte bevisbyrden i forhold til sin guddoms eksistens, så hopper jeg, og sikkert de fleste andre ateister (stærke som svage), gerne ind i cirkusmanegen til mængden af troende i denne verden (om end ordet ”troende” så strengt taget ikke vil være dækkende). Derfor er det min holdning, at vi ikke-troende er mere åbne og fordomsfri, i tilgangen til afdækningen af virkeligheden, end de fleste religiøse, samt at denne grundlæggende indstilling er en klar fordel.

## Kravet om objektive beviser

Påstande, eller teorier, om det værende, bør underbygges af tilstrækkeligt med objektive beviser. Påstande fremsat uden underbyggende beviser, kan blankt afvises, uden krav om modsatrettede beviser. Hvis en påstand overhovedet ikke kan sandsynliggøres, da er den praktisk talt så komplet usandsynlig, at vi kan betragte den som uvirkelighed, uholdbar spekulation og rent tankespind. Spørgsmålet om præcis hvornår en teori er ”tilstrækkeligt” underbygget, sådan helt konkret, er yderst komplekst, da det bl.a. afhænger af bevisernes styrke (kvalitet) og mængde (kvantitet), derfor vil jeg ikke dykke yderligere ned i dette emne her.

Man kan sammenligne denne sandsynliggørelse med retssystemets praksis i Danmark – en person kan kun dømmes skyldig i en given forbrydelse, såfremt anklagemyndigheden har formået at sandsynliggøre anklagedes skyld i en given sag overfor retten. Er anklagemyndigheden slet ikke i stand til at underbygge sine anklager med sandsynliggørende indicier, begrundet mistanke, beviser og/eller motiver, kan sigtede ikke alene frifindes helt og aldeles, men man vil også bebrejde anklagemyndigheden dens manglende evne til at udføre sit arbejde. Anklagerens opgave er altså, at bevise eller i det mindste sandsynliggøre en eller flere påstande om det værende (eller hvad der er hændt) – religiøse bør på tilsvarende vis underbygge deres svævende påstande.

Med det ydmyge udgangspunkt, at vi i bund og grund ikke ved noget om verden, et absolut nulpunkt hvorfra vi forsigtigt må opbygge vores vidensniveau, er bevisbyrden altid placeret på en person som hævder noget om det værende, eksempelvis eksistensen af "elefanter". De færreste vil vel nok betvivle, at elefanter eksisterer på jorden, og det vil da unægtelig også være relativt let, at sandsynliggøre kraftigt overfor andre, at elefanter rent faktisk eksisterer – man kan tale om, at dette ligefrem er åbenlyst for enhver. Det er vel så åbenlyst (evident) hvilke overvældende og tunge beviser der eksisterer på denne front, at jeg end ikke behøver at trampe dem igennem her; men man kunne snildt indsamle et rigt antal indicier for netop denne teori, hvorefter vi kan optage "elefanter eksisterer" (samt definitionen af hvad elefanter er) i vores samlede mængde af viden. Hvis en person hævder, at der findes "menneskesky lyseblå elefanter med englevinger og usynlighedsevne", bør vedkommende efter al rimelighed ligeledes understøtte disse udtalelser med sandsynliggørende beviser for, at påstanden med rette kan anses for at være sand. Det er vel ikke for meget at forlange, vel?

Hvis det eneste vores ven kan sige er: "jamen, disse elefanter bliver usynlige når man kigger på dem", "de flyver væk lige inden vi kigger på dem", eller "de er der kun hvis man tror rigtigt på dem", så kan vi med rette argumentere for, at vedkommende ikke har gjort sit arbejde godt nok i forhold til at sandsynliggøre den irrationelle og ubegrundede antagelse (som i øvrigt strider mod alt hvad vi ved og anser for muligt, hvorfor det må siges, at være en "ekstraordinær" eller "overnaturlig" påstand, idet det strider mod veletableret viden, men mere om dette senere). Det vil således være helt og aldeles berettiget, om vi afskriver disse påstandes sandhedsværdi på stedet – og i stedet tilskriver dem en betydelig portion "usandsynlighed", som et yderst rationelt og fornuftigt udgangspunkt. Ting bliver ikke til bare fordi vi taler om dem!

## Sandsynlighed og objektiv sandsynliggørelse

Jo flere og stærkere beviser der foreligger, desto bedre er en påstand underbygget, eller med andre ord 'sandsynliggjort'. Stærke beviser, er forsøg eller fakta, som forholdsvis let og elegant kan fremdrages, efterprøves og gentages – og det af så mange individer som muligt verden over. Jo mere "åbent", "offentligt", "simpelt", "almindeligt" og "universelt", eller med et enkelt ord "objektivt", beviset er, jo bedre og stærkere er det.

Som vi senere skal komme ind på, findes der ikke menneskelig viden (om verden og hvad der er i den) vi med absolut sikkerhed kan sige, er 100% sand. Vi kan end ikke, filosofisk og erkendelsesteoretisk set, med absolut sikkerhed bestemme, at omverdenen eksisterer, men alligevel er vi nødt til at vælge at leve efter denne meget fornuftige antagelse. Vores sikkerhed omkring hvad verden består af går fra 100% tro, dvs. blinde og ubegrundede udsagn om det ene eller det andet, til yderst velbegrundet tro (tilnærmelsesvis

100% sikkerhed), det vi i daglig tale normalt kalder viden. Viden er således hverken mere eller mindre end velbegrundet tro – det er vigtigt lige at have den på plads. Dette faktum skal dog ikke føre til antagelsen om, at mennesker ikke kan vide noget, og at vi derfor kan optage hvad som helst som viden, eller at vi med andre ord kan rende rundt og anse en hvilken som helst "tro om verden" for ligeværdig med videnskabeligt dokumenteret arbejde… Der er og bliver væsentlige gradsforskelle.

Heraf følger, at subjektive indtryk, fornemmelser, intuition og følelser mv. ikke kan måle sig med objektivt beviselige tilstande og hændelser. Hvor tit har vores følelser og 'fornemmelser' ikke vist sig at være forkerte? De ovenfor nævnte lyseblå elefanter, som vores kære ven 'mener', 'tror', eller 'oplever' eksisterer, magter han ikke at sandsynliggøre overfor os andre med tilstrækkelig effekt og præcision. Vi skal ikke købe hvad som helst, og skrive det ind i vores dyrebare virkelighedsopfattelse, uden en yderst kritisk og skeptisk indstilling – det vil derfor være ganske fornuftigt, at betegne denne type elefanter som komplet og aldeles usandsynlige (hvilket kun berettiger til optagelse i "u-virkeligheden", også kaldet "fantasien"). For en god ordens skyld skal det siges, at *usandsynlighed*, er det samme som ufattelig lille, og derved *komplet ubetydelig sandsynlighed*. Grunden til at jeg understreger dette er, at nogle tilskriver selve det, at noget ikke er *absolut umuligt* ufattelig stor betydning i forhold til vores virkelighed – altså fremhævelsen og ophøjelsen af en yderst teoretisk (u)sandsynlighed og hypotetisk (u)mulighed, som en ypperlig, hellig, uanfægtelig og i øvrigt tabubelagt sandhed. Den slags ubalance i virkelighedsopfattelsen stiller jeg mig yderst skeptisk og undrende overfor.

## Subjektive indtryk er ikke beviser for noget som helst

Jeg henviser i dette skrift en del til "objektivitet", dette at noget er "objektivt" beviseligt. Det skal i den forbindelse pointeres, at jeg anvender ordet mere i betydningen "intersubjektivitet", end eksempelvis Emmanuel Kants "*das ding an sich*"(tingen i sig selv). Altså taler jeg ikke om den egentlige fysiske verden, som vi reelt set ikke kan sanse (percipere) endegyldigt og fuldstændigt; men med intersubjektivitet menes det som er principielt forståeligt for flere eller alle mennesker, mod tilstrækkelig bevisførelse, argumentation og demonstration (jf. evt. Karl Popper).

Vi taler således ideelt set en slags "almengyldighed", men dog med et vist fokus på anerkendte forskningsresultater fra specialister på relevante områder - og dermed er det ikke bare "laveste fællesnævner" vi søger. Vi må søge en vis konsensus, en fælles sandhed; men under den proces er det essentielt, at de rette metoder anvendes så vi ikke ender i massernes tyranni. Vi må spørge os selv, om der eksempelvis er statistisk belæg for at godtage eller afvise en given hypotese, påstand eller teori. Det bør vurderes, på sand skeptisk vis, om der er tale om en plausibel forklaring i den givne sag, eller om der indgår for mange hypotetiske antagelser, forudfattede meninger eller tilsvarende. Dette gælder alle "sandheder", ikke blot indenfor religion.

Når noget skal anses for at være "sandt" eller "sikker viden", kan vi ikke bare stole på enkelte individers personlige "sandheder", følelser, intentioner eller indskydelser. Vi er nødt til at tilstræbe komplet uafhængighed af personlige forhold, baggrund, ønsketænkning, overtro, håb, trøst, higen efter mening, religiøsitet, penge, magt, ære, indflydelse, opmærksomhed og andre mere eller mindre udtalte skumle bagtanker (i praksis kan det være svært, men vi bør prøve intenst). Dertil kommer muligheden for indflydelse fra psykiske faktorer, så som hypnose, subliminal påvirkning, psykosomatik, placeboeffekten, ideomotor-effekten, psykose, (selv)suggestion, indoktrinering, dagdrømmeri, hallucinationer, løssluppen

fantasi, synsbedrag, vrangforestillinger og lignende. Mange af disse påvirkninger kan elimineres ved ganske enkelt at lade flere mennesker gentage og gennemføre samme eksperimenter. Én person kan altså basalt set ikke være garant for "sandheden". Jo færre velkvalificerede personer der kan verificere en given iagttagelse eller erkendelse, desto større er usikkerhedsmomentet.

Nu vil nogen måske indvende: "Jamen, en overvejende del af verdens befolkning tror, og har troet, på gudeskabninger – så må der jo være noget om det". Nej, for her skal det straks tilføjes, at man for få hundrede år tilbage troede at jorden var flad, at jorden var centrum i universet, at åreladning var en universel kur mod sygdom, samt at trolde, nisser og feer var virkelige osv. Mængden af folk der er overbevist om dette eller hint, afgør altså ikke om noget er rigtigt eller forkert alene. De vidste godt nok ikke bedre dengang, men uden anvendelsen af rette metodik og logik kommer man ikke langt. Vi må lytte til eksperterne og til resultaterne af videnskabelige forsøg – og er vi fortsat skeptiske, hvilket vi principielt set altid bør være, så skal vi følge op på forsøgene og dobbelttjekke om resultaterne er i overensstemmelse med andre forskeres resultater på området mv.

Jo, vi lytter da til den enkelte fortælle om sine personlige oplevelser, men vi stiller også et naturligt krav om at denne kan sandsynliggøre sine udtalelser med underbyggende verificerbare fakta eller håndgribelige beviser. Dette finder jeg på ingen måde urimeligt, tværtimod.

## Ingen absolut sikker viden om det værende

Vi kan ikke opnå 100% sikker viden om verden og hvad der eksisterer, men vi kan have gode objektive grunde til at antage dette eller hint. Det er sådan vi har dannet vores verdensbillede i dagligdagen, vi kan ikke være 100% sikre på, at kaffen er varm blot fordi den damper, men alligevel er det i praksis fornuftigt at antage, at det er tilfældet. Således at kunne skelne imellem teori og praksis, er som oftest vældig vigtigt i dagligdagen – og et tegn på god og sund dømmekraft (fornuft). Vi kan med denne adskillelse af fantasi (uvirkelighed) og realiteter (virkelighed), navigere nogenlunde sikkert rundt i vores fælles verden. Denne evne er i øvrigt nært beslægtet med den vældig jordnære evne til, at kalde en skovl en skovl, og en spade en spade… Nogle gange skal man simpelthen sige tingene lige ud, råt for usødet, som den lille fornuftige dreng i H.C. Andersens eventyr "Kejserens nye klæder".

Hypotetisk set kan en elefant flyve, f.eks. hvis dens snabel svinger hurtigt nok rundt, eller hvis dens store ører basker tilstrækkeligt (evt. med yderligere hjælp fra motorer eller luftballoner); men i min dagligdag, i det man kunne kalde "praksis", går jeg ikke rundt og forventer flyvende elefanter over mit hoved i det indre København, idet jeg har indset hvor teoretisk og yderst hypotetisk antagelsen om flyvende elefanter er. Der er således en nødvendig adskillelse mellem "teori og praksis", "sandsynlighed og usandsynlighed", "virkelighed og uvirkelighed" mv. – anerkender man ikke denne forskel ender man i ret så absurde tilstande. Vi mennesker er i store træk i stand til, at foretage denne væsentlige skelnen. Vi har alle en vis portion "dømmekraft" og det er denne jeg vil sammenligne med "sund fornuft"; evnen til at sige "jamen, han har jo ikke noget tøj på".

Men overordnet set er det en videnskabsteoretisk erkendelse, at vi aldrig kan vide os 100% sikre på hvad vi ved, jf. eksempelvis omverdensproblemet (også kendt som "hjerne-i-kar" teorien) og lignende erkendelsesfilosofisk tankespind. Det skal dog ikke fratage os retten til at forholde os til vores menneskelige virkelighed; det er ret beset den ENESTE virkelighed vi kan opnå VIDEN om (vel vidende, at vi aldrig opnår komplet og absolut viden om verden). Ordet "viden" knytter sig altså til den eneste virkelighed vi

mennesker har. Konstant at referere til at vi ikke kan vide noget som helst, leder kun til ukontrolleret perspektivisme, relativisme og i yderste konsekvens: nihilisme. Hvis vi ikke kan vide noget som helst, så kan vi ikke vide, at vi ikke ved noget som helst; vi kan ikke vide, at cirkler er runde; vi kan ikke vide, at elefanter er store pattedyr osv. Det leder kun til tankens depravation og et relativt kaos uden mål og mening. Faktum er, at vi kan vide både det ene og det andet, og det med mere eller mindre god grund!

## Ingen sikker viden om det ikke-værende

Vi kan heller ikke opnå 100% viden om hvad der IKKE eksisterer i verden. Det er resultat af det faktum, at den slags viden kræver, at man ved alt om hvad der eksisterer i universet. Først når alt er undersøgt, og her taler vi altså både tid og rum, samt andre kendte og ukendte dimensioner (paralleluniverser/ multiverser osv.), kan vi være sikre – og det bliver vi jo nok aldrig (for hvornår kan vi vide os absolut sikre på at alt er afdækket?).

Dette udsagn er ikke et forsvar for ”you cannot prove a negative” udsagnet, da man rent faktisk godt kan udelukke at noget ikke er tilstede, så længe man begrænser domænet til noget reelt overskueligt (f.eks. en kagedåse) og at det som man siger ikke eksisterer, ikke er af metafysisk karakter (så som en usynlig småkage). Altså ville man med stor sandsynlighed kunne udelukke, at en (fysisk) småkage eksisterer i en given kagedåse, men man ville ikke kunne gøre det hvis kagen siges at være ”usynlig” og ”umålelig”. Man ville på samme vis ikke kunne afvise, at der findes en (fysisk) småkage et sted i universet, med mindre man altså med sikkerhed kan sige, at man kan overskue hele universet på én gang.

Tager man for- og/eller fremtid med som yderligere komplicerende faktorer og siger: ”på et eller andet tidspunkt har der været, eller vil der være, en småkage i denne kagedåse”, da vil man også være endnu dårligere stillet hvis man positivt vil afvise (og derved endeligt afdække) dette; med mindre man direkte kan dokumentere, at der aldrig har været en småkage i dåsen, og at man derefter destruerer dåsen fuldstændig. Drager man yderligere dimensioner ind, ud over tid og rum, så er sagen selv sagt langt mere kompleks – og den teoretiske umulighed i at afvise at noget ikke findes ”et sted”, er åbenlys for enhver.

I forhold til guder, nisser, engle, spøgelser, ånder, djævle, dæmoner, elverfolk, alfer, feer og andre væsener som på en eller anden (tænkt) måde kan ”forsvinde”, eller gøre sig både usynlige, ”u-sanselige” og ”u-målelige” er det altså en umulighed, at afvise deres eksistens med 100% sikkerhed, da de er så løst defineret, at vi ikke kan vide hvornår vi endeligt har afdækket deres ikke-eksistens; men dette faktum gør ikke i sig selv, at vi skal ophøje disse fænomener til reelle muligheder – for der er uendelig mange andre ting og sager vi ikke kan modbevise eksistensen af, kun fantasien sætter grænser. Hvis vi på lignende vis, skal ophøje alle disse (fantasifulde) ting til reelle muligheder, da vil absurditeten råde over fornuften. At noget ikke kan modbevises gør hverken påstanden sand eller falsk, ej heller noget der ligner; men det gør processen med at sandsynliggøre, at påstanden er korrekt (ved underbyggende beviser, argumenter m.v.) langt mere væsentlig og essentiel – det er nemlig alt hvad vi har at gå efter når alt kommer til alt!

Som eksempel kan du prøve at modbevise eksistensen af usynlige lyserøde enhjørninger på Nordpolen. Den slags kan ikke afvises endegyldigt, men gør det på nogen måde antagelsen sandsynlig? Nej heller ikke - det gør derimod udeblivelsen af underbyggende beviser langt mere kritisk, og man må undre sig voldsomt over hvordan antagelsen om, at disse besynderlige væsener skulle eksistere på Nordpolen, overhovedet opstod.

## Er fravær af beviser et bevis for fravær?

Udgangspunktet, at fravær af beviser er bevis for fravær, er rent faktisk en udmærket hovedregel, et ganske fornuftigt udgangspunkt; om end ordet ”bevis” strengt taget er en lettere overdrivelse. En noget bedre formulering er måske: ”Fravær af beviser for at X eksisterer, indikerer indirekte, at X ikke eksisterer” – eller endnu bedre ”tæller til fordel for standpunktet, at X ikke eksisterer”; men er ret beset ikke et direkte (mod)bevis i sig selv!

Det skal dog siges, at når visse dele af menneskeheden i tusindvis af år har ledt efter guder, spøgelser, nisser, trolde, alfer, engle, dæmoner, enhjørninger og andre lignende (fantasi)væsener, gespenster og fænomener, og derved forsøgt at bevise at de eksisterer – men endnu ikke har været i stand til det – så er det trods alt vand på ”den rationelle mølle”, nemlig antagelsen, at den slags sandsynligvis ikke eksisterer. Det er bestemt ikke et strengt bevis for, at den slags ikke eksisterer; men det er en god indikation af, at man har udtalt sig om noget man i virkeligheden ikke har forstand på og at der derfor ikke findes én eneste god (i betydningen ”rationel” eller ”fornuftig”) grund til at tro det!

Som jeg tidligere har været inde på, kan man ikke blot vende dette på hovedet og sige: ”Fravær af modbeviser i forhold til om guden X eksisterer, er et indirekte bevis for dennes tilstedeværelse”, idet det netop er umuligt at modbevise ”udefineret metafysisk eksistens” (jf. afsnittet ”Fordomsfrihed og åbenhed”). Godt nok ligner det på overfladen en opstillet teori med mulighed for falsifikation, men en god teori bør formuleres således, at den potentielt set er entydigt falsificerbar, dvs. at den skal kunne afprøves i praksis (med reel risiko for afvisning), f.eks. ved brug af forudsigelser der rent faktisk kan vise sig at være forkerte. Derfor er et sådant krav om omvendt bevisførelse ganske enkelt både barnligt og urimeligt.

## Simplicitet og enkelhed

For det første gælder det oftest, at en god teori, eller ”forklaring”, er mere simpel og enkel, end det den forsøger at forklare, specielt set i forhold til antallet af præmisser (forudsætninger) der stilles op. Et komplekst problem bør således kunne opløses i mindre komplekse forklaringsmodeller med så få antagelser som overhovedet muligt, ellers er modellen simpelthen ikke særlig god.

Eksempelvis introducerer påstande om, at ”gud(er) skabte verden”, langt flere spørgsmål end de forklarer. Dels skal disse gude-væsener defineres, beskrives og sandsynliggøres, dertil er også skabelsen af disse væsener et nyt og langt mere komplekst problem som uværgeligt opstår. Reelt tilbyder ”gud gjorde det”-teorier ikke noget som helst, i stedet introduceres nye og langt mere alvorlige forklaringsproblemer. Disse pseudo-forklaringsmodeller omtales typisk som ”gods of the gaps”, det vi (endnu) ikke kan forklare med fornuft sætter vi i stedet ”gude” mærkat på for så at tro, at den hellige grav er velforvaret. Det svarer i virkeligheden til at sige ”vi ved det ikke”, hvilket i forhold til spørgsmålet om universets opståen er langt mere dækkende. Fantasifulde forklaringer som involverer gudeskabninger er hverken simple eller enkle, de er tværtimod langt mere komplicerede end hvad godt er.

For det andet skal det siges, at det i valget mellem to eller flere teorier er særdeles fornuftigt, som udgangspunkt, at holde på den mest simple, da den oftest besidder den største forklaringskraft. Kort sagt: ”simplicity works”. Okhams ragekniv er et rigtig godt værktøj at have ved hånden i den forbindelse. Væk med alt det overflødige som ikke er absolut nødvendigt for at underbygge en given påstand: ”entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem” eller på godt dansk: ”byg ikke flere præmisser end strengt

nødvendigt". En teoris evne til at forudsige, beskrive og forklare, den såkaldte forklaringskraft, bliver stærkere jo simplere teorien er formuleret og jo færre præmisser der stilles op.

Eksempelvis er de to fremherskende og konfliktende teorier om livets udvikling, nemlig evolution (naturlig udvælgelse) kontra Intelligent Design (kreationisme), gode eksempler på dette. Evolutionsteorien tilbyder en relativt simpel forklaring (oveni købet underbygget af beviser) på hvordan livet har udviklet sig trin for trin, samt hvordan naturlig udvælgelse har været med til at "lede" slagets gang. Modsat inddrager kreationisme "skaberen" eller "designeren" som det ultimativt komplekse og uforklarlige, de opstiller med andre ord ikke alene en fuldstændig uforklarlig forudsætning, den er også i overskud - helt og aldeles overflødig.

## Ekstraordinære påstande kræver ekstraordinære beviser

Ekstraordinære påstande, dvs. overnaturlige, unaturlige eller "naturstridige" udsagn, kræver ekstraordinære underbyggende beviser. Hvis en påstand således er i strid eller konflikt med eksisterende antagelser, som vi (med tilstrækkelig skepsis) går ud fra er relativt sikre, er det et kraftigt incitament til, at forholde sig særdeles kritisk overfor denne "grænseoverskridende" påstand, og man bør stille skarpe krav til bevisernes karakter.

Eksempelvis kunne jeg hævde, at der findes en yderst intelligent og meget venlig 7 benet lyseblå elefant med "usynlighedsevne", iført hvid brudekjole og gammeldags rulleskøjter, nynnende værker af Richard Wagner, mens den spiller poker over internettet, ude på mit badeværelse… Men hvis jeg ikke kan underbygge denne "ekstraordinære" påstand, og kun leverer lyden af en som nynner i baggrunden som "bevis", da kan man med ro i sindet afvise min påstand, med en opfordring til, at der leveres yderligere og meget stærkere beviser (i både kvantitet og kvalitet).

På tilsvarende vis må vi kunne kræve fremførelse af yderst vægtige beviser, når det gælder udtalelser om: *"jomfrufødsler, mennesker der laver vand til vin og sten til brød, mennesker der går på vandet, talende dyr, helbredelse ved håndspålæggelse, bønner der går i opfyldelse, troldmænd, hekse, dæmoner, ånder, engle, pinde der bliver til slanger, mad der falder ned fra himlen, brændende talende buske, en båd der kan indeholde et par af samtlige dyrearter, et hav der deles af en mand, syndfloden, genopstandelse fra de døde (Jesus og andre), ledestjerner, mennesker der blev over 900 år gamle, at jorden kun er omkring 6000 år gammel"* og lignende påståede "mirakler".

Et citat fra en antik religiøs tekst bør ikke kunne overbevise nogen om noget som helst i den genre. Vi har ingen grund til at antage, at man dengang havde en anderledes virkelighed (inkl. naturlove) end den vi har i dag. Vi kan derimod sandsynliggøre, at de ikke var ligeså godt rustet til at tolke og analysere virkeligheden, som vi er i dag - bl.a. pga. manglende videnskabelig indsigt.

## Videnskabelige metoder

Vores samlede viden, er bygget op omkring en gradvis akkumulation (opsamling) og assimilation (indlemmelse) af erfaringer om verden. Den ene teori om verdens beskaffenhed bygger ofte på den forrige, og vi kan ikke bare springe over hvor gærdet er lavest, og konkludere uden underbyggende fakta. Derudover er videnskabelige metoder bygget på en åben og offentlig proces, præget af konstante forsøg på at falsificere egne og andres teorier – og i princippet kan alle byde ind. Videnskaben er derfor udmærket klar over, at vort verdensbillede, og samlede tilnærmelsesvist "sikre" viden om verden, er dynamisk og

midlertidig. Ingen fornuftige mennesker går rundt med en totalopfattelse af verden, et absolut verdensbillede. Det er ganske enkelt uintelligent og en alt for statisk måde at betragte verden på.

Der findes, som tidligere nævnt, ingen "absolutter" når det kommer til viden – og det må man forholde sig til, acceptere og komme videre. Vi må gribe det vi med nogenlunde sandsynlighed kan vide og holde fast, indtil det er rationelt at bevæge sig videre, længere er den ikke. Giver man slip på ens egen evne til at opnå viden om verden, da ender man i en komplet meningsløs og kaotisk situation.

Vi mennesker besidder både retten og evnen til at dømme sandt fra falsk, ud fra vores midlertidigt, men (såfremt vores metoder er videnskabeligt redelige) relativt sikkert opbyggede vidensniveau; vi skal ikke lade os skræmme af, at vi en dag i fremtiden måske støder på forklaringsproblemer som gør, at vi må ændre nogle af vores opfattelser. Det væsentlige at forstå er, at vi ikke kan anticipere (foregribe) begivenhedernes gang, disse vældig sandsynlige kommende korrektioner af vort aktuelle og fremherskende verdensbillede. Nej, vi lever "nu" - med dertil hørende viden og (begrænsede) indsigt, andet kan vi ikke forholde os til med mening. Over tid ændrer menneskehedens samlede viden sig og de til enhver tid "nulevende" bør være varsomme med at spå om fremtiden, men samtidig skal de ikke negligere deres ret til at forholde sig til virkeligheden med de aktuelle fakta, værktøjer og metoder. Nutiden og det tilhørende vidensniveau er alt hvad vi har og desværre kan vi ikke bare skyde genvej ind i fremtiden.

Det skulle være klart for enhver som anerkender rationelle og logiske metoder, at vi overordnet set bør bestræbe os på, at minimere mængden af "tro" og løst underbyggede antagelser om det værende. Vore videnskabelige metoder stiller derfor en lang række krav, så som objektivitet (neutralitet og redelighed), skepticisme (tvivl), logik (herunder matematik), omhyggelig dataindsamling (induktion, sansning, empiri), grundige eksperimenter (observation, verifikation, repeterbarhed, forudsigelser og falsifikation), metodik, lovmæssigheder og deraf afledte empiriske konsekvenser (deduktion) og ikke-empiriske konsekvenser (konsistens og sammenhæng) og vigtigst af alt: selvkritik og selvkorrektion. Ufejlbarlighed findes ikke, heller ikke indenfor videnskaben. Det er en kendt risiko som alle grene indenfor videnskaben må acceptere – vi kan potentielt set tage fejl; men det er ikke negativt at komme til den erkendelse, det er særdeles positivt. Mange videnskabsmænd har måttet se deres livs teorier falde til jorden, enten ved egne eksperimenter eller andres. Vi skal således være yderst bevidste om svaghederne ved vores metoder, men så længe vi ikke har bedre, så må vi fortsætte med de værktøjer vi har. Det er en del af spillet alle må acceptere før eller siden.

Tillid til de videnskabelige metoder medfører således ret beset et "dynamisk" verdensbillede – vi er omgivet af muligheder for fejl og fejlkilder, samt tilbageskridt og fremskridt. Set over tid vil vores vidensniveau forandres, forhåbentlig til det bedre. Samme dynamik er i øvrigt gældende for vores moralske og etiske univers, men ikke mere om den sag her.

## Afslutning - det positive valg af virkelighed

Hvis man ikke vil acceptere, at vi i bund og grund er nødt til at "udvælge" hvad der kan betegnes som "viden" og hvad der må betegnes som "tro", samt at de to ting ikke er ligeværdige, så fører det uoverskuelige og kaotiske konsekvenser med sig. Hvis man således holder på, at ALT er "tro" (som bl.a. mange agnostikere gør det), jamen så kan vi ikke engang vide, at det er sandt – vi kan heller ikke vide om der findes alfer, elverfolk, trolde, nisser og usynlige pingviner; vi kan ikke vide om vi lever; om andre

mennesker findes eller om omverdenen blot er en livagtig illusion osv. Dette medfører med andre ord udelukkende nonsens.

Den form for agnosticisme er med andre ord en fuldstændig underkendelse af vores erkendelse og medfødte evne til at opnå (tilnærmelsesvis sikker) viden. Den medfører absolut relativisme ud i det selvophævende, selvnedbrydende, selvopløsende, nihilistiske og meningsløse, såfremt den overføres til vores praktiske tilgang til verden (det vi med god grund optager i vores verdensbillede).

Agnosticismen fejler også når det gælder anerkendelsen af yderst teoretiske muligheder, nemlig løst svævende og ubegrundede hypoteser. Den kræver ingen sandsynliggørelse, men hævder at når hypotesen ikke kan gendrives, så kan den være sand. Netop derfor er der opfundet "pseudo-religioner" så som Flying Spaghetti Monster, Invisible Pink Unicorn og Russell's tepotte i kredsløb om solen. Disse løst svævende (gude)påstande kan konsekvente agnostikere ikke afvise rigtigheden af og religiøse kan ikke benægte andre retten til, eller bebrejde det irrationelle i, at tro blindt på dem. En person med fødderne solidt plantet på jorden, med det vi kunne kalde sund fornuft i bagagen, kan derimod med ro i sindet afvise disse ufornuftige påstande.

Vi er nødt til at gribe vores virkelighed som den præsenteres for os – og acceptere den med alle dens sandsynlige mangler og den indbyggede usikkerhed. Tja, måske er vi blot forsøgsdyr i en gal videnskabsmands laboratorium, men det forekommer dog ikke voldsomt sandsynligt. Selve det, at (til- og fra)vælge viden om virkeligheden, er et nødvendigt valg for at vi ikke ender i absurde tilstande, hvor enhver kan hævde både det ene og det andet, uden at vi kan stille krav før vi optager det i et (fælles) verdensbillede.

Overordnet set vil de fleste nok være enige i dette skrifts opstillede argumenter for hvad vi skal optage i vores "virkelighed". Om end visse mennesker vil forsøge at indføre en absurd undtagelse når det kommer til "gudetro", "nissetro" eller anden irrationel "tro" om det værende og hvad der eksisterer. Derfor har jeg tidligere omtalt "gudetro" som en fornærmelse imod vores fornuft og intelligens, "magisk" tankegang, tankespind, hjernespind, primitiv overtro, løssluppen fantasi, barnlig ønsketænkning, dødsangst og lignende. Gudetro er og bliver en kraftig afvigelse fra vores relativt sikre metoder til opnåelse af viden om verden, det er rent ud sagt den rene virkelighedsflugt (eskapisme).

I mine øjne er den ene religion ikke bedre end den anden. Alle er de baseret på usikker tro og typisk også udvælgelse af overleverede skrifter, som så fortolkes efter generationernes forgodtbefindende. Den bagvedliggende metode er således overordnet set ens for dem alle, nutidige som historiske: ubegrundet (blind) tro, baseret ene og alene på subjektive (vrang)forestillinger og ønsketænkning. Derved er den ene i bund og grund ikke værre end den anden; de er alle lige skyldige i forbrydelse mod vores menneskelige fornuft.

Jeg er derfor, med udgangspunkt i essensen af dette skrift, praktisk talt ikke det mindste i tvivl når jeg siger og skriver: lyseblå elefanter med englevinger og usynlighedsevne findes ikke – *og det samme gælder for guder*!

*Jakob H. Heidelberg*, Tårnby d. 23. december2008 (opdateret 20. april 2009)